

TÜRKİYE'DE YAĞMUR DUASI

Doç. Dr. Orhan ACIPAYAMLI

I I

Etnoloji

Dünyanın neresinde olursa olsun, suya ve bilhassa yağmura ihtiyaç gösteren memleketlerde gerekli olan yağışı sağlamak amacıyla çeşitli yollara başvurulmaktadır¹. Memleketimizde bu genel kaidenin dışında kalmamıştır. Bu makalenin (I) numara ile gösterilen **folklor** kısmında Türkiye'deki yağmur dualarıyla ilgili çeşitli örnekler verildiği gibi, yurdumuz ölçüsündeki bir yağmur duası töreni, başından sonuna kadar, anlatılmaktadır. Böylece, Türkiye yağmur duası törenleri, bilim dünyasının dikkat ve tenkitlerine arzedilmiş olmaktadır.

Memleketimizde yapılan yağmur törenlerine değişik isimler verilmeyle beraber, genel olarak, hepsine birden **yağmur duası** denilmektedir².

Yağmur duası birleşik ismindeki **yağmur** kelimesi hepimizce bellidir. Bu sebeple, yağmur kelimesi üzerinde fazla durmayacağız. **Dua** kelimesi ise, ancak dinsel işlemlerde kullanılmaktadır. **Niyaz** anlamına gelir. Bu duruma göre, *yağmur duası denilince akla, yağmur yağdırmak amacıyla yapılan niyaz ve bununla ilgili hareketler gelmektedir*. O halde, kendilerine verilen ismin anlattığına göre, dinsel bir karakterde olan Türkiye yağmur törenlerinin müslümanlık, devrinin yaratmış olduğu bir **folklor mahsulü** olması icap etmektedir. Yağmur duası birleşik kelimesi dolayısıyla varmış olduğumuz bu sonucu, olaylar desteklememektedir. Bir kere, ilerde yapacağımız incelemelerde görüleceği üzere, yağmur duası törenlerinde dinsel olmıyan birçok hususlar vardır. Sonra, yağmur duaları bakımından, Türkiye'yi, Ana Yurda bağlayan sayısız delile sahibiz.

Bu delillerden birkaçı aşağıdadır:

1) **Yağmur duası** birleşik terimi, yağmur yağdırma işlemleri için kullanılan tek terim değildir. Bilhassa çocuklar, bu alanda değişik isimler kullanmaktadırlar. Bu isimlerin büyük bir kısmı, **gelin ve kadın** ile ilgilidir:

1 James George FRAZER, *The Golden Bough*. New York, 1935, s. 60-78.

2 Doç. Dr. Orhan ACIPAYAMLI, *Türkiye'de Yağmur Duası*. DTCTFD XXI, 1-2, 1963,s.1-39.

Gelin, gelin gok, çomça gelin, çömçe gelin, eşik gelin etme, kepçe gelin, çullu kadın, kepçe kadın gibi.

Diğer bir kısmını ilk bakışta tanıyamadığımız kelime veya birleşik kelimeler meydana getirmektedir:

Bodi, bodi bostan, dodu, gode gode, göde göde, hucrik, kelis gibi...

Geriye kalanları ise, kelime anlamları bakımından derhal anlamaktayız:

Çalı gezme, çullu, kepçecik gibi. . .

Gelin, kadın ve bunlardan doğan birleşik kelimelerle, bilinen kelimelerin meydana getirdikleri terimlerin hepsi **yapma bebek'lere** verilmiş olan değişik isimlerdir. Bunlardan hiçbiri dinsel|bir özellik taşımamaktadır.

Kelis arapçada, **hucrik** kürtçede **kukla** anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan, **bodi, dodu, gode ve göde** kelimelerinin hiçbirini, sözlüklerimizde görememekteyiz. Öyle sanıyoruz ki, bilhassa **dodu, gode** kelimeleri adetâ kalıplaşarak **şamanist devir'den** bugüne ulaşmış olan öztürkçe kelimelerdir. Değerli bilim adamımız **Prof. Dr. A. Caferoğlu'nun** ilgili konuda yapmış olduğu bir incelemeden aldığımız parçaları arz ediyoruz:

"Godu yahut kodu merasim yapan çocukların izahına göre güneş veya ay demekmiş. Joakimov'a göre **kodu** veya **dodu** bir **put-ilâh'tır**. **Kukla** ise, ilâhi temsil eden bir put'tur. **Kodu'nun** yahut **dodu'nm** güneşle olan münasebeti bu müellife göre gayet vazıhtır. **Dodu** yahut **kodu** gizlenince güneş kaybolmuş . . . Şaman Türkler'in telâkkisine göre herhangi bir insanın esas ruhundan başka ayrıca bir de (**culazı**) adlı diğer bir ruhu vardır. Bu ruh, çocuklarda (**kudu**) adını taşımaktadır . . . **Kodu, godu, dodu** ve Anadolu'daki **gode'nin** mahalli telaffuz farkları istisna edilirse tamamıyla aynıdır. . . **Şaman** telâkkisince ölen herhangi bir kızın ruhu mut' laka bir bebeğe tehavvül eder ve onun vâsfinda yaşar. Bundandan dolayı küçük yaşta ölen kızların çehre çizgileri, onu yaşatacak olan bebeğin hatlarında tasvir edilmeğe çalışılır. Kız bebek onu yapan ailenin maddi vaziyetine göre giydirilir. Muhtelif kürk-lere sarılır. **Kis Tangara** adını taşıyan bu bebek Yakut'lar tarafından çadırlarının içine asılır. Ve dua ile birçok kurbanlar sunulur. Ağzına da yağ sürülür. **Kiz Tangara'sı** Yakut'lara oturma mahalli seçmekte yardım eder. Onları felâketten korur. Şaman Türk hayatında nazım rol oynayan **kodu ruhu** ile ölen kızların hayatını yaşayan **Kiz Tangara** bebeği haddi zatında birbirini tamamlayan aynı dini itikadın mümessilidirler. Bunların ikisi de müşterek bir menşeden gelip şaman dinine intisap eden Türklerin cinsine ve hayat tarzlarına göre ikiye ayrılmış tesirini bırakmaktadır. Halbuki **kodu, Yakut'lardaki Kiz Tangara'sı** bebeğinin aynı olduğu gibi, gelin şeklini alan **Azerbaycan kodu, godu, dodu'sunun** ve Anadolu **gode** **gode'sinin** tam bir kopyesidir. Yalnız zaman ve coğrafi uzaklık,, tabiatıyla, bu Şamanizm dini bakiyesini Azerbaycan'da ve Anadolu'da bazı farklarla yaşatmağa mecbur olmuştur. Birincide güneş, ikincide ise yağmur davetine mahsus bir alâmet Yakut ilâh rumzu olmuştur³.

Diğer bir kıymetli Türk araştırmacısı da **yapma bebek'lerle** ilgili olarak aşağıdaki satırları yazmıştır:

"... Altaylı'larda **Töz-Tös**, Yakut'larda **Tangara**, Uranka'larda **Eren** Moğol-Buret'lerde **Ongon** denilen **put'lar—Fetiş'ler** vardır. Bunlar keçeden, paçavralardan kayın ağacı kabuğundan yapılırlar. Çocukların yaptıkları bebeklere benzerler. . . Bu koruyucu ruhlar tabiattaki bütün olayları idare ederler⁴.

Her iki bilginin işaret ettiklerine göre, ruhları ifade etmek üzere, türlü şekillerde kuklalar yapılmaktadır. Türkiye'de **Bodi dodu, gode** isimleri, içinde yapma bebekler bulunan yağmur törenlerine verilmektedir. Bu duruma göre, **eşek gelin etme** ile **çalı gezme** hariç, çocuk oyunlarına verilen isimler yapma bebekleri anlatmaktadır. Görülüyorki, Türkiye dahil, bütün Türk topluluklarında çocuklar tarafından yapılan yağmur törenlerinin gerek isimleri, gerek bu törenlerde kullanılan yapma bebek gibi malzemeler bakımından şaşılacak benzerlikler vardır. Makalenin birinci kısmında, bebeklerle ilgili zengin bir malzeme bulunmaktadır.

2) En basit mantık kaidesi bile bizi, bugün Türkiye'de rastlanılan birçok sosyal değerlerin, Orta Asya'dan getirilmiş olduğunu düşünmeğe zorlamaktadır. Şüphesiz aradan geçen asırlar, bu zaman içinde yapılan temaslar, yeni buluşlar eski kültür şeklimizde değişmeler, yok olmalar meydana getirmiştir. Ama bugün, makalenin **folklor** kısmında varlığını ortaya koyduğumuz, muazzam bir yağmur yağdırma şekli, ancak çok uzak bir mazinin eseri olmalıdır.

Yağmur duası törenlerinde, Anadolu'daki değişik etnik gruplar arasında bazı temaslar olduğunu görmekteyiz. Bu temaslar her zaman aynı sonucu vermemiştir. Yalnız bir yerde hristiyanların da yağmur duasına çıktıklarını tesbit etmiş bulunuyoruz. Diğer bütün örneklerde hristiyan - müslüman teması arzu edilmeyen husustur. Hattâ, yağmur duası bir sunni köyde yapılıyorsa, aralarında alevî bulunmasını istemezler.

Öte yandan, Türkiye'de, güney illeri'mizde çocuklar tarafından yapılan bazı yağmur duaları ile Suriyeli arap çocukları'nın yaptıkları yağmur duaları arasında, bir iki ufak fark hariç, esasta benzerlik görülmektedir.

Bu üç örnek, kültür temaslarının durumu hakkında, bize bazı fikirler verir de, Orta-Asya Türkiye ekseninin varlığını inkâr ettirecek güce sahip değildir.

3) Prof. Dr. Köprülü Fuat tarafından aşağıdaki satırlar kaleme alınmıştır :

"Oğuz hükümdarı'nın oğlu **yat taşı** hakkında sorulan soru üzerine şunu anlatıyor :

Ecdadımızdan biri devrin hükümdarı olan babası ile geçinemiyor. Bu adam yanına azatlı ve kölelerinden istediklerini alarak harp ede ede, şark tarafına geliyor. Burada yanındakiler daha ileri gidemeyeceklerini söylüyorlar. Orada bir dağ varmış.

4 Abdülkadir İNAN, *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara, 1954, s. 42.

Güneş bu dağın arkasından doğarak ne varsa yakıyormuş. İkâmetgâhları yer altındaki koğuklarda imiş. Vahşi hayvanlardan her biri cinsini ve özelliklerini öğrendikleri bir çakıl taşı'nı ağızlarına alarak başlarını göğe kaldırıyorlarmış. Bunun üzerine hayvanla güneş arasına giren bir bulut onu gölgelendiriyormuş. Oğuz hükümdarının ceddi ve arkadaşları bu taşın alarak memleketlerine getirmişler.... Yağmur istedikleri zaman taşı sağa sola kımıldatarak yağmur yağıdırıyorlarmış" ⁵.

Yağmur yağıdırma tekniğinin, hayvanlardan öğrenme tema'sı, bir tarafa bırakılacak olursa, **çakıl taşı'nı ağıza alma motifi**, bugün Türkiye'de yaygın bir tatbikat şekli olarak mevcuttur.

4) Gerek Türkiye Türklerinde, gerek Dış Türklerde yağmur duası törenlerinde **ters giyme** motifi çok yaygındır.

5) **Anadolu - Orta Asya** ortak kültür merkezi hakkında en son olarak ileri süreceğimiz belge, bu hususta, A. İnan'ın formüle ettiği olduğu görüştür:

Bazı merasimler bütün Türklerde birleşik olan "su serpmeye" unsuruna maliktir⁶.

Bu makalenin yazarının esas gayesi, elinden geldiği kadar Türkiye folkloru'nu tesbit ve mümkün olduğu kadar bunu etnolojik yönden değerlendirmektir. Nazar'da böyle olmuştur⁷, doğum'da böyle olmuştur⁸. Yağmur duası'nda da böyle olacaktır. Amacımız, Türkiye yağmur törenleri ile Orta Asya yağmur törenleri arasındaki en ufak ilişkiler üzerinde durmak değildir. Çünkü, Türkiye folklor bakımından bugün, Orta Asya'ninkilerden daha çok karanlık noktaları arz etmektedir. Hattâ bugün Anadolu folkloru hakkında birşeyler biliyoruz dersek hataya düşmüş oluruz. Fakat Hotanto, Boşiman Eskimo cemiyetlerine dair bilmediklerimiz nelerdir?. Kütüphaneler dolusu ciltler, bu soruya cevap teşkil eder. Bu sebeple, makalenin yazarı herşeyden evvel Türkiye folkloru'nun bir an önce tesbit ve kıymetlendirilmesini büyük bir arzu ile istemektedir.

Diğer taraftan Türkiye folkloru üzerine eğilmekle aşağı yukarı benzer özellikler taşıdığına şüphemiz olmıyan dış Türklerle ilgili folklorla da eğilinmiş olunuz mu?

Türkiye'nin kalkınması için gerekli malzeme, Türkiye folklorunun bilimsel ölçülere göre değerlendirilmesi ile doğru bir şekilde elde edilebilecektir. Bu çeşit çalışma yapılmadan, kendi özelliği içinde değişme zorunluğunda bulunan halk kültürünün acı tepkisiyle karşılaşarak, akla gelmez, güçlülere uğranılacaktır.

Birçok eksikleri olmasına rağmen Türkiye yağmur törenleri hakkında kabataslak bir bilgiye sahip bulunmaktayız. Artık, yağmur duasının ne olduğunu,

5 Mehmet Fuat KÖPRÜLÜZADE, *Eski Türklerde dini-sihri bir an'ane: "Tat veya Yağmur taşı"*. EFD IV, 1, 1925, s. 11.

6 Abdülkadir (İNAN), *Birinci ilmi seyahate dair rapor*. İstanbul, s. 12.

7 Doç. Dr. Orhan ACIPAYAMLI, *Anadolu'da Nazarla ilgili bazı âdet ve İnanmalar*. DTCFD. XX, 1-2, 1963, s. 1-40

8 Dr. Orhan ACIPAYAMLI, *Türkiye'de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Erzurum, 1961, 172 S.

bu hususta ne gibi tatbikatlar yapıldığını, hangi sebeplerin yağmur yağmasına amil olduğunu, bunlara karşı ne gibi çarelere baş vurulacağını teker teker bilmekteyiz.

Bütün bu bildiklerimiz içinde bilmediklerimiz, yağmur duaları ile ilgili nedenlerdir. *Bu törenlerin esası nedir ? Nereden, nasıl doğmuşlardır? Herhangi bir kanun veya prensibe bağlı mıdır?* Daha bunlara benzer bir sürü soru. Bu sorulara cevap bulabilmek için - şimdiye kadar kullanmış olduğumuz bir tek metodu - **psiko-sosyal⁹ metodu** - kullanacağız. Yalnız bu makalede diğer makalelerimizde olduğu gibi, derinlemesine ve teferrüatlı bir incelemede bulunamayacağız. Zira, elde mevcut bu kadar zengin malzemenin yaratacağı girdaba yakalanarak bir daha selâmete kavuşmamıza imkân kalmayacaktır. Bu makalenin folklor kısmında halli gereken o kadar çok mesele vardır ki, bunlara cevap vermeğe sayfeler yetmeyecektir. Bu sebeble, biz yağmur duası ile ilgili ana konular üzerinde durmak zorunluğundayız. Fakat, böyle bir çalışma sistemi kabul etmekle meseleleri karanlıkta bırakacak değiliz. Elimizden geldiği kadar yağmur törenlerinin bütününe ilgilendiren konular üzerinde duracak, fakat, teferrüattan kaçınacağız.

Psiko - Sosyal metod

Halk inancına göre, yağmuru yağdıran tek kuvvet, **Allah'tır**. Fakat, bazı insanların yaptıkları hareketler yüzünden Allah kullarından yağmuru esirgemektedir. Bu suretle kuraklık meydana gelmekte, halk susuzluk ve açlıktan kırılmaktadır.

Acaba halkın yapmaması lâzım gelen bu hareketlerin esası nedir? Bizim tesbit ettiğimize göre, bunlar etnoloji dilinde **tabu** adını alan bazı yasaklardan başka birşey değildir. Bu tabuları 4 kısma ayırarak inceleyeceğiz.

1- Dinsel tabu'lar:

- a) *Hak emrini dinlememe,*
- b) *Dinsel görevleri yerine getirmeme,*
- c) *Dinsel bağları gevşetme,*
- d) *Meleklerin uyumaları,*
- e) *Mushafın kötü bir yere atılması.*

2- Ahlaki tabu'lar:

- a) *Fuhuş yapma,*
- b) *Adam öldürme,*
- c) *Küçüklerin büyüklere saygısızlığı,*
- d) *Doğruluktan uzaklaşma,*
- e) *Kasapların ölü hayvan eti satmaları.*

3- Ekonomik tabu'lar:

- a) *Kasapların ihtiyaçtan fazla et kesmeleri.*

4- Menşeleri bilinmiyen tabu'lar:

- a) Mezarlığa, imamın camideki seccadesinin altına ekme kırıntıları atmak,
- b) Ekmekten insan tasvirikleri yaparak bunları mezar ve apteshanelere atmak,
- c) Hamurdan yapılan bebekleri lağıma koymak,
- d) Ayak yoluna saman atmak,
- e) Hamurdan beşik yaparak sallamak,
- f) Mezar dışında insan kemiğinin bulunması,
- g) Üzerlerine kırkar iğne saplanmış, kırk sabunu kuyuya atmak.

Bu tabu'lardan bir tanesi hariç, geri kalanların hepsi insanlara bağlı olan tabulardır. Bu bir tek tabu ise **melek'lere** aittir. Bu tabu'nun işlemesiyle, insanlar, hiçbir şekilde ilişkili değildir. Tabu'yu çiğneyenler meleklerdir. Cezasını çekerler ise insanlar. Uyumamaları gereken meleklerin uyumasıyla insanlar yağmursuz kalmaktadırlar. Halbuki esas tema'ya göre yağmuru Allah vermektedir. Suçu işleyen insan olduğu takdirde, insanın cezalanması gerekmektedir. Burada ise suçlu ile suçsuz arasında herhangi bir ilişki olmadığı halde suç otomatik bir şekilde melekten insana geçmektedir. Burada Allah - insan bağıntısı, melek - İnsan bağıntısı karşısında zafiyet göstermektedir. İnsan bir kusur işlemelidir ki Allah onu cezalandırsın . . . Halbuki burada suçsuz insanı cezalandıran, iradesi ile olmasa bile, melektir. Müslüman inanışına göre melekler tanrı emirlerini yerine getiren hizmetkârlardır. Örneğimizde, meleklerde, böyle bir durumun var olduğunu görmemekteyiz. Bütün bu hususlar bize, burada melek kelimesinin ismen dinsel karakter taşıdığını, fakat, fonksiyon bakımından dinle ilişkili olmadığını göstermektedir. Melek inanışı, birçok kavimlerde tesbit etmiş olduğumuz ruh inanışını andırmaktadır. Bu durum karşısında, **animizm'le** ilgili bir inanışın sonradan din etkisi altında bu hale geldiğini düşünmemiz yanlış bir şey olmayacaktır. *Kısaca, buradaki melek motifi, görünüşüne rağmen dinsel bir esasa dayanmamaktadır.*

Diğer tabu'lar doğrudan doğruya insanla ilgilidir. Bir cemiyetin ferdi dinsel ve sosyal görevini yerine getirmediği takdirde, yalnız kendisi değil, ait olduğu cemiyette cezalandırılmaktadır. Bu suretle cemiyetteki hareket ve münasebetler tanzim edilmektedir. Dinsel, ahlakî ve ekonomik tabu'ların görevleri budur. Öte yandan, dinsel tabulardaki dinî görevlerin yerine getirilmesi, hak emrini dinleme ve dinsel bağları gevşetmeme gibi hususlar dini ölçülere göre değerlendirilmektedir. Durum böyle iken, bunları yağmur ile münasebete getiren, tatbi-katlar, dinin esas gayesi dışında kullanıldığını gösteren inkâr kabul etmez delillerdir. Bu da bize, dinsel kaidelerin, sonradan buraya girdiğini gösterir.

Dinsel gibi görünen, **mushaf'**ı kötü bir yere atma işlemi ile menşeleri bilinmiyen tabu'lara gelince, bunlarla, Allah arasında ne gibi bir münasebet olduğunu anlamak mümkün değildir. Meselâ hamurdan yapılan bir beşiğin sallanmasının, Allahı neden kızdırdığı sorusuna cevap verememekteyiz. Halk arasında un, ekme ve hamur mukaddes addedilen şeylerdir. Bunlara basılmaz. Sokağa atılmaz-

lar. Fakat, bunlar dinsel tatbikatlar değildir. O halde, hamur beşiği sallamak daha başka bir esasa dayanmaktadır.

Hamur beşiğin sallanması ile kuraklık arasında ne gibi bir ilişki vardır?. Bunu, ilk bakışta çözümlenmek, pek kolay olmasa gerektir. Beşik, hamurdan yani buğdaydan yapılmıştır. Buğday, gıdamızın esasını teşkil etmektedir. Onun gelişi güzel sarf edilmemesi şarttır. Halbuki, örneğimizde buğday kullanılmaması gereken bir yerde kullanılmıştır. Bu halin bir diğer anlamı elimizde yeter buğday var, fazlasını istemiyoruz demektir. Böylece, kuraklık davet edilmiş olmaktadır. Kuraklık olması için yağmurun yağmaması lâzımdır. Nitekim, bu beşik sallama işlemini, elinde fazla miktarda zahire bulunupta kıtlığı arzulayan kimseler yapmaktadırlar. O halde, burada bir sihri tatbikat mevcuttur. Fakat bu işlemde neden buğday değil de hamur kullanılmıştır?. Cevap basittir. Bu çeşit pratiklerin esasını buğday kullanma şekli teşkil etmektedir. Zamanla buğday, un, hamur, ve ekmek olmuştur. Hamurdan beşik yapılarak sihri tatbikat biraz daha kuvvetlendirilmek istenmiştir. Beşik, bebekler içindir. Boş beşik bulundurmamak, hele sallamak iyi sayılmaz. Çocuksuz beşik, bereketsiz tarla gibidir.

Hamurdan yapılan insan heykelciği için de aynı ana fikirler söylenebilir. Heykelciğin esasının buğday oluşu, buğdayın lüzumsuz yerde kullanıldığını göstermektedir. Yapılan heykelcik, yağmur yağdırma törenlerindeki yapma bebeklerle aynı niteliktedir. Biri, üstüne dökülen su yardımıyla yağmur yağmasını sağlarken, diğeri, pisliğe atılmak suretiyle yağmuru uzaklaştırmaktadır. Burada da sihri bir olay vardır.

Ekmek bebek için de durum aynıdır.

Mushafın pisliğe atılması, ekmek bebeğin pisliğe atılması gibidir. Son misalde mushaf sihri bir madde olarak kullanılmış olmaktadır.

Demek oluyor ki bu tabular sihri bir sisteme aittir. Bolluğu istemiyen şahıslar, bu sistemden istifade etmek suretiyle yağmurun yağışına mani olmak istemektedirler.

Yağmur yağdırmak için yapılan törenleri - folklor kısmında olduğu gibi- iki bölüme ayırarak inceliyeceğiz. Bu iki ayrı tören şekli, sadece kendilerini yapanlar bakımından değil, aynı zamanda tören sırasında kullandıkları malzemeler bakımından da esaslı farklar gösterirler:

- I) Halk tarafından yapılan yağmur duası törenleri,
- II) Çocuklar tarafından yapılan yağmur duası törenleri.

I) Halk tarafından yapılan yağmur duası törenleri :Bu törenleri (3) kısımda incelemek mümkündür:

- 1) *Törenlerin hazırlık ve yürüyüş safhası,*
- 2) *Törenlerin uygulama safhası,*
- 3) *Törenlerin ziyafet ve bitiş safhası.*

Bu arada şu hususu bilhassa belirtmek isteriz ki her törende bu 3 safha mutlaka mevcut değildir. Gelişmiş törenlerde 3 safha, gelişmemiş veya bozulmakta

olan törenlerde bir safha, hattâ bir tek pratik vardır. Fakat bizim için Türkiye ölçüsündeki bir yağmur töreni konu olduğuna göre, orada her 3 safhayı ayrı ayrı bulacağımızdan, yukarda ileri sürdüğümüz tasnifi esas alarak incelememizi yapacağız.

1) *Törenlerin hazırlık ve yürüyüş safhası* : Bu safhayı da ikiye ayırmak suretiyle çalışmamıza devam edeceğiz.

1.1) *Hazırlık merhalesi,*

1.2) *Yürüyüş merhalesi,*

1.1) *Hazırlık merhalesi* : Bu merhalede iki cins işleme şahit olmaktadır:

1.1¹) *Dinsel işlemler,*

1.1²) *Dinsel olmayan işlemler.*

1.1¹) Dinsel işlemler: aşağıdaki motiflerden teşekkül etmiştir.

a) Oruç tutma,

b) Mevlut okutma.

c) Camide toplanma,

d) Kum, çakıl ve taşta dua okuma,

e) At kafasına dua yazma,

f) Kırk boğumlu asma çubuğunun gözlerine dua okuma.

1.1²) *Dinsel olmayan işlemler :*

a) Çakıl, taş, kum ve nohut toplama,

b) Kepeçik bebekler hazırlama,

c) Suyu kavrulmuş tuz atma,

d) Birden fazla karılı kimselerin ayakkabılarını ıslatma,

e) Yeni evlileri suya atma,

f) Suyu tabut atma,

g) Kaplumbağa ıslatma,

h) Yemek pişirme.

1.1) *Dinsel işlemler :*

a) **Oruç** : Yağmur duası törenlerinde tesbit edilen oruç tamamen dinsel mahiyettedir.

b) **Mevlüt** : Tamamen dinsel özelliktedir.

c) **Camide toplanma** : Tamamen dinsel ölçüde olmaktadır.

Bu üç ayrı hareket, yapılacak yağmur törenlerinin daha etkili olmalarını sağlamak amacıyla yapılmaktadır.

d) **Taşta dua okuma** : Kum, çakıl şeklinde olan bu taşlar, yağmur duası törenlerinin uygulama kısmında bazı işlemlere tabi tutulduktan sonra suya atılacaktır. İşin aslında **dua** ile **taş** arasında ne gibi bir ilişki olduğunu anlamak mümkün değildir. Neden dua, doğrudan doğruya yağmuru yağdıracak kudret olan Allaha karşı yapılmıyor da, şu veya bu şekilde, şu veya bu sayıdaki taşlara yapılıyor? Taşa duayı yapanlar din adamları olacağı gibi abdestli kimseler ve

hattâ çocuklar olmaktadır. Ayrıca üzerlerine okunan çakılların teker teker ağıza alındıkları da görülmektedir. Acaba neden? Bu konuda uygulama safhasında geniş bilgi verilecektir.

e) At kafatasına dua yazma: Bu hareket şekli taş okuma ile aynı niteliktedir. Üzerine dua okunmuş olan at kafatası, ilgili törende yağmur yağmasını sağlamak amacıyla kullanılacaktır. Üzerine dua okunan bu hayvan kafatasının yağmurla ne ilgisi vardır? At kafatasında mevcut olan nasıl bir kudret yağmur yağmasını sağlamaktadır. Burada da dua ile at kafatasını yanyana görmekle hayrete düşmekteyiz. Eğer dinsel ölçülerle yağmur yağması temin edilmek isteniyorsa, usulü dairesinde Allaha yalvarmak icap ediyorsa da, burada durum böyle değildir. Bir at kafatası bulunarak üzerine dua ediliyor. Sonra bu dualı kuru kafa alınarak tatbikat bölgesine götürülüyor ve orada suya bırakılıyor. Neticede yağmur yağacağına inanılıyor. Aklın almıyacağı bir şey. Buna rağmen Türkiye halkı, yağmuru bu şekilde sağlamaya çalışıyor. Geniş açıklama ilgili şeklin uygulama safhasında yapılacaktır.

f) Kırk boğumlu asma çubuğunun gözlerine okuma: Bir din adamı tarafından, herbir boğumuna birer dua okunan kırk boğumlu asma çubuğunun -taş ve at kafatasında olduğu gibi- yağmurla nasıl bir ilgisi vardır?. Dua niçin esas kudret olan Allaha yapılmıyorda asma çubuğuna yapılıyor? Sonra bu asma çubuğu, 1,2, veya 3.38, 39 değilde kırk boğumludur? d,e,f, maddelerinde anlatılan olayların hiçbiri tam anlamıyla dinsel özelliklerde değildirler. At kafatası, bağ çubuğu ve taş gibi maddelere dua okunması, bunların esas hüviyetlerinde herhangi bir değişiklik meydana getirmemektedir. Etraflı inceleme ilerde yapılacaktır.

1.1²) Dinsel olmayan işlemler :

a) Çakıl, taş, kum ve nohut toplama: Türlü yaştaki ve değişik sosyal mertebedeki kimseler tarafından belirli usullere göre, nitelikleri başka başka olan yerlerden bölgelere göre değişen bir sayıda taşlar toplanmaktadır. Bu taşlar dua, okuma gibi hiçbir işleme tâbi tutulmamaktadır. Bunlar yağmur duası törenlerinde birçok işlemlerden geçirildikten sonra suya atılacaktır. Taş ile yağmur arasında bir ilişki bulmak, şu an için imkânsızdır. Hele yüce kudret ile bu taşlar arasında herhangi bir bağın varlığını düşünmek mantık ötesi bir iş olacaktır. Fakat burada bir realite ile karşı karşıyayız. Halk inancına göre, bu taşlar yağmur yağdıracaklardır. Yağmur -taş ilişkileri üzerinde derinliğine bir inceleme yapmayı ileriye bırakarak, burada Dış Türklerdeki taş ile ilgili yağmur törenlerinden bazı örnekler vereceğiz.

Dış Türklerde taşla yağmur yağdırma :

Birçok yazılı, kaynakların belirttiğine göre Türk'ler yad isimli bir taşı kullanmak suretiyle yağmur yağdırmakta idiler. Yad taş'ı Türk toplulukları içinde değişik isimler almaktadır: Yat, yede, yada, cede, kaş, bed, sata, cay cada.

Taşın menşei hakkında değişik görüşler ileri sürülmektedir:

Türk halk inanışına göre yada taşı büyük Tanrı tarafından Türklere verilmiştir. Diğer bir inanışa göre yada taşı rüzgâr esen dağlarda bulunur. Bu taşın eski çağlarda Çin-Türk hududundaki madenlerden geldiğini söyleyenler de vardır. Diğer bir deyişe göre yada taşı at, inek, ayı, kurt, domuz'un karın ve ciğerlerinden çıkar. Serkap adlı kırmızı renkli büyük bir kuşun bunu yumurtladığı da iddia edilmektedir.

Bu taş büyük bir kuş yumurtası büyüklüğündedir. 3 türdür: 1) Kırmızı beneklerle dolu beyaz toz renginde, 2) Beyaz temiz ve koyu kırmızı renkte, 3) Çeşitli renkte.

*Bu taş su içine konduğu veya havada sallandığı zaman yağmur yağdırmaktadır*¹⁰.

*Görülüyor ki gerek Türkiye'de gerek Türkiye dışındaki Türklere yağmur yağdırma törenlerinde taş kullanılmaktadır. Bir farkla ki Anadolu'da işlemlere birkaç taştan tutun da 71 000 adet taş - çakıl, kum dahil - karışmaktadır. Dış Türklere yada isimli, kendisinde yağmur yağdırıcı tılsım bulunan bir tek taştan istifade edilmektedir. A. İnan, Orta Asya ile Anadolu'yu bu taş kullanma bakımından birbirlerine bağlamaktadır. Diğer taraftan Anadolu'daki Oğuz boyları arasında mevcut olduğunu ileri sürdüğü yada taşı ile yağmur yağdırma tekniğine ait neden bir tek de olsa örnek bulmuş değiliz? Bunu söylemekle Orta Asya-Türkiye yağmur taşı kullanma ortak kültürünü inkâr edecek değiliz. Fakat gerek taşın özelliği gerek sayıları bakımından meydana gelen farkı izaha muktedir olamayışımız bu şekilde düşünmemize sebep olmaktadır. Diğer taraftan taş yardımı ile yağmuru yağdırma şeklinde beliren halk yağmur yağdırma tekniğine yeryüzündeki diğer topluluklarda da rastlamaktayız*¹¹.

b) Kepçecik bebekler hazırlama: Küçük bir kepçenin çaputlarla süslenmesinden meydana gelen bebeğe kepçecik bebek denilmektedir. Bu bebekler çocuklar tarafından yapılan yağmur dualarında kullanılmaktadır. Halk tarafından yapılan yağmur törenlerinde bebek motifine rastlanmadığı için, burada tesbit ettiğimiz kepçecik bebek yanlışlıkla erginlerin hazırlık safhasına girmiş bulunmaktadır. Bu sebeple kepçecik bebek üzerinde durmayacağız.

c) Suya kavrulmuş tuz atma: Tuz, Türkiye folklorunda geniş yeri olan bir maddedir. Yağmur törenlerinde bile ona rastlamak mümkün olmaktadır. Tuz halk indinde kuraklık ve susuzluğun bir senbolü haline gelmiştir. Kavrulmuş tuz ise tamamen kuru bir hal almaktadır. Bu durumda olan tuz, adeta çorak bir toprak gibidir. İlerde göreceğimiz gibi nasıl çakıl taşları ıslanınca yağmuru davet ediyorsa, ıslanan tuz da aynı vazifeyi görmektedir. Tuzla ilgili işlem hazırlık safhasında başlayıp bitmektedir. Uygulama safhasında tuzla ilgili herhangi bir muameleye rastlamamaktayız. Tuz yağmur duası törenlerinde yalnız bir tek vak'ada görülmüştür. İçinde tuzun bulunduğu daha başka bir olay yoktur. Bu

10 İNAN, s. 160-164; KÖPRÜLÜZADE, s. 3, 7,

11 FRAZER, s. 75-76.

duruma bakarak, tuz motifinin ya kaybolmakta olan bir yağmur yağdırma şeklinin son kalıntısı, yahut yeni meydana gelmekte olan bir pratiğin ön şekli olduğu ileri sürülebilir. Yalnız diğer Türk toplulukları ile ilgili belgelerde yağmur duası ile ilgili olarak tuza rastlamadığımızı göre tuzla yağmur yağdırma şeklinin yeni olduğunu kabul etmek daha makul olacaktır. Ayrıca tuz, taş ve diğer maddelerin tâbi olduğu prensiplere göre törende vazife görmektedir. Meselâ birçok pratiklerde kullanılan kuraklık sonucunda kupkuru hale gelmiş olan tuz parçaları kullanılmaktadır. İlgili pratiklerde en sonunda taşlar nasıl suya arılıyorsa, burada da tuzlar suya atılmaktadır.

Fakat tuz pratiği gelişmediği için safhalar halinde olmayıp başlangıç, uygulama ve sonuç işlemleri bir arada olmaktadır.

d) Birden fazla karılı kimselerin ayakkabılarını suda ıslatma: Bu pratikteki ayakkabı, çok karısı olan şahsa ait olduğu için önemlidir. Ancak belirli nitelikte bir şahıs olması dolayısıyla pratikte yer almıştır. Ayakkabı olusunun hiçbir önemi yoktur. Ayakkabının kullanılışı adı geçen şahsı suya sokmak içindir. Çünkü ayakkabı suda ıslatıldığı takdirde, ayakkabının sahibi de ıslatılmış olmaktadır. Demek, bu pratikte esas gaye çok karılı kimsenin ıslanmasını temin etmektir. Bu gelişmiş bir görüştür. İlk sıralarda şüphesiz ilgili şahıs doğrudan doğruya ıslatılmakta idi. Zamanla değişen dünyada esas ıslatılması gereken şahsın ıslanması doğru görülmediği için, ona ait bir şey ıslatılarak mesele halledilmeğe çalışılır. Ayakkabı ıslatılmakla sonuç sağlanmıştır. Pratikte ıslatılan ayakkabı olmayıpta O şahsa ait olan çorap, mendil, şapka gibi eşyalar da olabilir. *Bir bütünü teşkil eden parçalardan biri üzerine yapılan etki, diğer parça üzerinde de aynen meydana gelir.* O halde aralarındaki temas neticesinde bir bütün haline gelmiş olan ayakkabı ıslatılmakla sahibi olan kimse de ıslatılmış olmaktadır. Peki bir kimsenin ıslatılması nasıl oluyorda yağmur yağmasını temin edebiliyor. Bunun cevabını uygulama safhasında ki insanların ıslatılması bahsinde göreceğiz. Bu pratikte ise ıslanan insan ayrıca çok karılı gibi bir özelliğe sahiptir. Bu özellik bütünü yağmur yağmasını hızlandırıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü çok karılı kimsenin çocuk ve bilhassa fazla çocuk yapabilme imkânı vardır. Suya böyle bereketli bir insanın atılması yağmur duası bakımından çok önemli olmaktadır.

e) Suya yeni evlileri atma: *Burada esası, suya insanın atılması teşkil eder.* Yağmuru sağlayacak ilk hareket budur. Bu şahısların yeni evli oluşları ise esas pratiği kuvvetlendirmek içindir. Çünkü yeni evliler yakın bir gelecekte çocuk yapma imkânına sahip kişilerdir. Bu nitelikteki kimselerin su ile temasa gelmeleri yağmurun biran önce yağmasını sağlayacak özellik taşımaktadır.

f) Suya tabut atma: Esasında *iskelet* ile ilgili bir tatbikat şeklidir. Tabutun ölüye ait olması sebebiyle yağmur duası törenlerine girmiştir. Bu tatbikat hazırlık safhasında başlayıp yine hazırlık safhasında bitmektedir. Tuzdaki izahat şekli bunun için de yürürlüktedir. Birisinde kavrularak kupkuru hale getirilmiş tuz, su ile temasa getirilme teması varken, diğerinde ölüye ait bir unsurun, daha doğrusu ölümün su ile teması şekli mevcuttur. Tabutun suya atılmasına

benzer tatbikatlar uygulama safhasında yapılmaktadır. Bu hususta ilerde geniş izahat verilecektir.

Yağmur yağdırmak amacıyla ölüyle ilgili unsurları, bilhassa iskeleti veya parçalarını su ile temasa getirme örneklerine, dünyanın birçok yerlerinde rastlanmaktadır¹².

g) Kaplumbağa ıslatma: *Kaplumbağanının üzerine su serpmesi yağmur olayının basit bir taklidinden ibarettir. Sihrin taklit prensibi bu taklit olayının hakiki yağmur haline gelişini sağlamaktadır*¹³.

Kaplumbağa yalnız Türkiye'de değil, dünyanın başka yerlerinde de yağmuru yağdırmak için yapılan işlemlerde yer almaktadır.

c,d,e,f,g,k, maddelerinin ortak bir özelliği vardır. O da kavrulmuş tuz, taş, insan, tabut kaplumbağa gibi madde ve canlıların şu veya bu şekilde su ile temasa getirilmeleri olaylarıdır. Bu olaylar yalnız Türkiye'de değil dünyanın her tarafında görülmektedir. İlgili birkaç örnek :

Kuzey Afrika'da kuraklığa son vermek için bir din adamı, istesin veya istemesin su kaynağına atılır.

*Kuzey Celebes adalarında yağmur yağması için papaz banyo yapar*¹⁴.

*Rusya'nın güneyinde buluna Kursk'ta yağmura şiddetle ihtiyaç olduğu zaman kadınlar bir yabancıyı yakalılarak nehre atar veya yabancıyı baştan ayağa kadar su ile ıslatırlar*¹⁵

Dış Türkler'de de benzer tatbikat vardır:

*Ural dağları'nın doğusunda Ulu Katay, Baran Tabun, Saluvet başkurtları'da yağmur tılsımı olarak birbirini suya atarlar veya birbirleri üzerine su serperler*¹⁶.

h) Yemek hazırlama: Yağmur duası törenlerinin sonunda yapılması gereken bu tatbikata, hazırlık devrinde rastlanması hayret edilecek bir husustur. Yeme-içme, bütün törenlerde törenin bitimine rastlar. Sosyal, biyolojik bir safhadan diğer safhaya geçiş dolayısıyla yapılan uygulamalar sonunda muhakkak ziyafet verilir. Yağmur duası törenlerinde de görülen budur. Fakat burada bozulmuş bir şekilde karşılaşmaktayız. Yemek hazırlık safhasına alınmış bulunmaktadır.

Yağmur duası törenlerinin başlangıç kısmının hazırlık safhasıyla ilgili olarak şu neticeyi çıkarabiliriz:

Burada dinsel özellik taşıyan tatbikatlar çok azdır. Geriye kalanlar yağmur yağdırma törenlerine verilen yağmur duası ismine rağmen, sihirsiz nitelikte olan-

12 FRAZERY s. 71-72.

13 ACIPAYAMLI, Türkiye'de doğumla..., s. 102.

14 FRAZER, s. 70.

15 FRAZER, s. 70.

16 İNAN, s. 165.

lardır. Başlangıç safhasının büyük yükünü, uygulama safhasında kullanılmak üzere hazırlanan taşlarla ilgili faaliyetler teşkil etmektedir. Bu arada, başlangıç safhasında başlayıp aynı safhada biten tatbikatlar vardır.

1 .2) *Yürüyüş merhalesi* :

Uygulamanın yapılacağı yere bir veya birkaç köyün bütün halkı çıkar. Köylerdeki hayvanlar da sürüler halinde beraber götürülür. Yürüyüş sırasında mümkün olduğu kadar gürültü yapmağa çalışır. Bu arada şu hususlara dikkat edilir.

1 .2¹) Elbiseler ters giyilir,

1 .2²) Yüksek sesle dualar edilir, ilâhiler söylenir. Dua sırasında gerekli olan yerlerde halk ve bilhassa çocuklar, ellerine özel bir şekilde hareket ettirirken:

— Aminnnnnnnnn diye bağırırlar.

1 .2³) Çift ve üvendireler dua yerine birlikte götürülür.

1.2¹) Elbiselerin ters giyilmesi: Yağmur duasında elbiseleri ters giyme, Orta Asya Türklerinde de mevcuttur. A. İnan ve C. Öztelli *gibi araştırmacılar bu âdetin yasla ilgili olduğunu iddia ederler*. Biz bu konuda tamamen ayrı bir düşüncededeyiz. *Kanımızca, birşeyi ters giyme, ters takma, tersine çevirme ve tersyönlü hareketler yapma, üzerinde durulmakta olan işlemin, ters bir yön almasını sağlamak içindir. Bu durum ise tamamen sihirsel bir harektir*. Yağmur duasında elbiselerin ters giyilmesinin sebebi, kuraklığın tersine dönmesini sağlamak fikridir. Kuraklığın tersi ise bol yağıştır. Demek oluyor ki ters giyme hareketleri yapılmakla kuraklığı tersine çevirmek istemektedirler. *O halde burada taklidi maji hakimdir*.

1 .2²) Özel el hareketleri yapılması: Bu tatbikatta iki ayrı özellik vardır.

a) *Hareketler*,

b) *Sözler*.

a) *Hareketler* : Bu hareketler eller tarafından yapılmaktadır. Avuç içleri ile parmaklar yere bakar bir durumda eller aşağı-yukarı hareket ettirilmektedir. *Dikkat edilecek olursa el hareketlerinin, yağmur yağışının basit bir taklidi oldukları gözükür*. Demek oluyor ki, yağmur yağmasını temin amacıyla duaya çıkanlar elleriyle yağmurun yağışını taklide çalışmaktadırlar. Yağmur yağışının taklidinin yağmurun yağmasıyla ne ilişkisi olabilir? Taklit suretiyle yapılan sihirlerde, meydana gelmesi arzu edilen olayların basit ölçüde birer taklitleri yapılmaktadır. Etnoloji kitapları, bu hususta sayısız örneklerle doludur. Misalimizde de yağmur yağışı taklit edilmektedir. *Bu taklidi majidir*.

b) *Sözler* : Bu hareketler yapılırken aynı zamanda halk hareketlere sözlerle iştirak etmektedir. *Bazı dualar ve aminnnnn sesleri gibi. Şu halde esasında tek başına işlemesi mümkün olan sihiri bir sistem, sözlerle kuvvetlendirilmiştir*. Bu sözler olsa da olmasa da, yağmur *taklidi maji* prensibinin etkisiyle yağacaktır. Bu duruma rağmen

sosyal gelişmeler, sihri sistemde bazı değişiklikler ve ilâveler meydana getirmektedir. Örneğimizde görüldüğü üzere tesbit etmiş olduğumuz sihri sisteme, sonradan dinsel nitelikte olan dualar girmiş bulunmaktadır. Acaba duanın sihri bün-yeye girişinden önce bu tatbikat şeklinde başka cins sözlü şekiller mevcut değil-miydi? Mevcut olması pek tabii mümkündür. Fakat bunlar asla dinsel nitelikte değildir.

Görülüyor ki, halkın dua yerine giderken dualarla birlikte yapmış olduğu hareketleri yağmuru yağdırmak amacını güden sihri bir sisteme göre olmaktadır. Dualar burada sihri bir sistemde vazife gören dinsel bir eleman halindedir. Yağmur yağdıran mekanizma duasızda pek güzel işlemektedir.

1 .2³) *Çift ve üvendireleri götürme* : Bu çiftçi aygıtları uygulama safhasında vazife göreceklerdir. **Sapan**, dünyanın çeşitli toplulukları arasında yağmur sağlayıcı bir unsur olarak kabul edilmektedir¹⁷.

Sonuç olarak yürüyüş safhası hakkında şunu söyleyebiliriz. Bu safha, uygulama safhası için gerekli olan malzeme ve aracın dua yerlerine ulaştırılması maksadı ile vücut bulmuştur. Bununla beraber, bu safhada 'gürültü yapmak, elbiseleri ters giymek, ellerle özel hareketler yapmak gibi sihri, dua gibi dinsel işlemler mevcuttur.

Demek oluyor ki başlangıç safhası bir hazırlık devridir. Bu zamanda yapılan hareketlerin çok azı yağmuru sağlamak amacını gütmektedir. Bu hareketlerin büyük bir kısmı sihri, küçük bir kısmı ise dinsel bir temel üzerine kurulmuştur.

2) Uygulama safhası :

Yağmur yağdırma törenlerinin bel kemiğini bu safha teşkil etmektedir. Hatta birçok olaylarda, başlangıç safhasına lüzum olmadan da bu safha vazife görebilmektedir.

Uygulamalar çeşitli nitelikte bulunan yerlerde yapılmaktadır. Bu durum, bir coğrafi yerden diğereye değişebilmektedir. Bir yerde birkaç niteliğin birarada bulunuşu örnekleri mevcuttur. Bütün bu durumlara rağmen, su kenarında bulunan yerler, en çok aranılanlarıdır. Deniz, akar su kenarları ile kaynak ve değirmenlerin bulunduğu yerler gibi. Bu gibi yerlerin, etraflarına nazaran daha yüksekte olmalarına dikkat edilir.

Uygulama safhasında yapılan çeşitli tatbikatlar görmektediriz. Bu tatbikatlardan çok azı bağımsızdır. Büyük bir çoğunluk, birbirine bağlı olarak cereyan eder. Tatbikatların birbirine bağlı olarak cereyan edişi herhangi bir sıraya göre olmamaktadır. Bu tatbikatlar arasında önde olan bir olay, diğesinde ortada veya sonda bulunabilmektedir. Diğere taraftan hazırlık safhasında yapılması gereken bazı işlemlerin bu safhada da yapıldığını görmektediriz. Taş toplama gibi. Öte yandan son safhada geçmesi gerekli olan bir olayda, bu safhada cereyan etmektedir. Yeme-içme gibi. Yeme-içmeğe birde hazırlık safhasında rastlamış olduğumuzu hatırlatmak isteriz.

Uygulama safhasında, genel olarak aşağıdaki tatbikatlar görülmektedir:

- 1.1) *Din ile ilgili tatbikatlar,*
- 1 .2) *Su ile ilgili tatbikatlar,*
- 1 .3) *El hareketleri,*
- 1 .4) *Havaya atma hareketleri,*
- 1 .5) *Ters giyme - ters hareket etme,*
- 1 .6) *Gürültü yapma,*
- 1 .7) *Kurban kesme - Asma - öldürme,*
- 1 .8) *Ziyafet verme.*

1.1) *Din ile ilgili hareketler* : Bunlar yağmur törenleri sırasında yapılan **dua'lar, kılınan namaz'lar, yatırlara yapılan ziyaret'ler, kurban** kesmeklerdir. Sayıları üçü, dördü geçmiyen tatbikatlarda yalnız dinsel olan hareketlere rastlamaktayız.

Diğer taraftan dinsel hareketleri, daha ziyade uygulama safhasında gösterdiğimiz dinsel olmayan tatbikatlardan bir veya birkaçı ile beraber görmekteyiz.

Hoca ile **hafız** gibi din adamları ister dinsel olsun ister dinsel olmasın tatbikatların bir çoğunda vardılar.

1 .2) *Su ile ilgili tatbikatlar* : Bazı madde ve canlılıları, şu veya bu şekilde su ile temasa getirme, Türkiye yağmur yağdırma törenlerinde en çok rast gelinen bir şekildir. Bu madde ve canlılar şunlardır:

- a) Taş,
- b) At kafası,
- c) Köpek kafası,
- d) Koyun kafası,
- e) İnsan kafası ve insan kemikleri,
- f) İnsan,
- g) Kabir tahtası,
- h) Asma çubuğu,
- j) Oklava,
- k) Yağmur oluğu.

Yukarda gösterilen canlı ve cansız maddelerle ilgili tatbikatları teker teker inceliyeceğiz.

a) Taş ile ilgili tatbikatlar: Yağmur törenlerinde en çok **taş'a** rastlanmaktadır. Öyle ki, Türkiye yağmur törenlerinin esasını **taş-su** münasebetlerinden doğan şekil meydana getirmektedir dense yeridir. Buna rağmen taş-su münasebetini yalnız bir tek tatbikatta bağımsız halde görmekteyiz. Diğer tatbikatlardaki **taş-su** münasebetlerinin yanında **dua, namaz, kurban,** v.s. gibi dinsel motiflerden bir veya birkaçı bulunmaktadır. Hattâ, öyle tatbikatlar vardır ki, bunlarda **taş** ve **dinsel hareketler**'den başka **ters elbise giyme, gürültü yapma, belirli el hareketleri yapma** v.s. gibi şekillerden bir veya bir kaç,

bazan hepsi mevcuttur. **Taş** yalnız Türk folklorunda değil, bütün dünya millet ve topluluklarında, yağmur yağdıncı bir madde olarak' kullanılmaktadır.

Türkiye yağmur duasındaki **taş motifi**, oldukça karışık bir şekil göstermektedir. Hazırlık safhasında yine en mühim yeri **taş** işgal etmektedir. Taşın toplanış şekli, sayısı, okunması, yalanması, taş toplayıcıların özellikleri. . . Bütün bunlar belirli ölçü ve kaidelere bağlıdır. Bu kaidelere sıkı bir şekilde riayet etmek lâzımdır. Aksi halde yağmur yağmasına imkân yoktur. Taşların uygulama yerlerine taşınmaları da gelişi güzel olmamaktadır. Çuvallar içinde, çiftçi gençlerin sırtında taşınmaları iyi addedilmektedir. İş bu kadarla bitmiyecektir. Bu taşlar uygulama alanlarında çuvallardan münasip yerlere dökülmekte tekrar okunup üflenip yalanmakta üzerlerinde kurban kesilmekte ve nihayet oldukları gibi veya torbalar içinde suya atılmaktadır.

Bütün bu muamelelerden çıkan sonuç şudur: Taşın sayısı, özelliği ne olursa olsun, nasıl bir işleme tabi utulursa tutulsun, taşlar şu veya bu şekilde suya atılmaktadır. O halde taşı okuma, yalama, sayma, kurban kanı ile ıslatma gibi hareket tarzlarının tatbikatın esası bakımından su ile temasa gelme gibi can alıcı görevleri yoktur. *Esas amaç taşların su ile temasa gelmeleridir.* Nitekim mazinin tahribatına, bugüne kadar mukavemet etmiş olan taşın su içinde-hiçbir başka işleme tabi tutulmadan- atılması ile tesbit edebildiğimiz tek örnek görüşümüzü destekler durumdadır. Bu örnekte, taş doğrudan doğruya suya atılıyordu.

Taşın suya atılması demek, taş ile suyun temasa gelmeleri demektir. Taş ile suyun temasa gelmeleri ise bunların özelliklerinin karşı karşıya gelmeleri demektir. Taş kuraklık çeken bir araziden alınmıştır. Bu arazinin izdirabı vardır. Uzun müddet rahmet yüzü görmemiştir. Bu arazi suya hasrettir. Bu durumdaki araziye ait bir taş parçası, daha doğrusu parçaları yağmur duası dolayısıyla su ile temasa getirilmiştir. Su ise yağmurun bir parçasıdır. O halde susuzluk sebebi ile izdirap çeken bir bütünün parçası olan taş, yağmurun bir parçası olan su ile temas halindedir. Şu halde, burada sihrin temas prensibini hatırlatmamız faydalı olacaktır. Bir bütünün bir parçası üzerine yapılan etki derhal ve aynen bütüne geçer. Örneğimizde bir arazinin ufak parçası üzerine yapılan su etkisi derhal bütüne yani araziye geçecektir. Bu geçmenin sonucunda ise taşın ıslanması gibi bütün o arazi de ıslanacaktır. Yani o araziye yağmur yağacaktır.

O halde bu durum böyle iken, yağmurun dua, namaz, kurban v.s. gibi dinsel herhangi bir yardımcıya ihtiyacı olmadan yağması mümkün iken, tatbikatlarda dinsel hareketler ne yapmaktadır? Dinsel bir hareketin dinsel olmayan hareketten istifade ederek bir şeyler yapmak istemesi mümkün müdür? Pek tabi mümkün değildir. Din adamı böyle bir şeyi asla kabul etmez. *Peki, nasıl oluyorda hoca, taşlara üfürüyor, dua ediyor, yalıyor ve taşın suya atılmasına vasıta oluyor? Bir din adamı, yağmur yağdırmada bir araç olarak taş kullansın? Bu aklın alamıyacağı bir şeydir.* Bir hoca kalksın, dualı, üfürüklü taşla yağmur yağdırma işlemlerinin dinsel olduğunu kabul ve iddia etsin.. Bu büsbütün anlaşılmasız şeydir. Hoca için, o da mümkünse, yağmur yağdırmanın bir tek yolu vardır. Tanrıya dua etmek, ona

yalvarmak. Dinsel bakımdan olayın böyle cereyan etmesi lâzımken araya giren çakıllara, kumlara ne oluyor?

Hakiki bir din adamı, yağmur dualarında taşı kullanmağa ne cesaret edebilir, ne de bu kuvveti kendisinde bulabilir. Fakar, Türkiyenin dört bucağındaki hocalar, din adamları, din alimleri, yağmuru yağdırmak için çakılları ellerine alıp, üzerine okuyup üfliyerek, yağmur duasına çıkanları idare ediyorlar. Şu halde yaptıkları bu işlemlerin hiç birisi dinsel değildir. Hoca eski bir majik olayda vazife almaktan başka bir şey yapmamaktadır.

Yağmur törenlerinde taş yalnız Türklerde ve Türkiyede değil, dünyanın dört bucağında su ile temas ettirilmektedir. Bunların çoğunda vazifeyi gören hoca olmayıp, halkan biri veya sihirbazdır. *Demek oluyor ki memleketimizde yapılmakta olan taşlı yağmur törenleri, islâmlığın bir unsuru değildir. Bu törenler islamlıkdân önce de Türkler tarafından bilinmekte idiler. Türkler müslüman olduktan sonra da bu törenler yaşamalarına devam etmiştir.* Dinin dua, namaz, kurban ve hoca gibi etkileri, bu törenlerin bünyesinde büyük değişiklikler yapamamışlar, hele sihri mekanizmada hiçbir bozukluk meydana getirememişlerdir. Yağmuru temin amacıyla dün de suya taş atılıyordu, bu günde atılmaktadır. Dün bunu yadacı'lar yapmakta idiler. Bugün bu, hocanın idaresi altında olmaktadır. Taşın suya atılmasındaki sihri esas o kadar bellidir ki, bu husus için herhangi bir münakaşaya lüzum yoktur. Bu görüşümüz, ilerdeki incelemelerimiz sırasında, daha kolay anlaşılır bir hale gelecektir.

Diğer taraftan, yağmur duası töreninden sonra, fazla yağın, yağmuru dindirmek icap ederse, bu konuda baş vurulacak çarelerden biri ve en çok kullanılanı suyun içine atılmış olan taş çuvalların, yahut doğrudan doğruya taşların geri çekilmeleridir. Çünkü yağmuru yağdıran taşın su ile temasa gelmesi idi. Taş, sudan çekilmekle, yine eski haline gelmektedir. O zaman, taşın üzerinden suyun etkisi kalkmış olacağından, taş dolayısıyla taşın bağlı olduğu araziye yapılan su etkisi de ortadan kalmış olmaktadır. Böylece, o arazi üzerine yağın yağmur durmaktadır. Burada o kadar açık görülüyor ki, *yağmurun esas sebebi, ne şudur ne bu, doğrudan doğruya taş ile suyun temasa gelmesi halidir. Hattâ yağmurun yağmasında taşın bile herhangi bir rolü yoktur. Zira taş, ancak, su ile temasa geldikten sonra vazife görmeye başlamaktadır. Sonra, su ile temasa gelme yalnız taşa ait bir özellik değildir. Köpek, at kafası, iskelet, insanın bizzat kendisi de su ile temasa geldikten sonra yağmur yağması için gerekli mekanizmayı tamamlamış olmaktadır.*

Tekrar konuya dönecek olursak şunu tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki yağmurun yağmasının sebebi dua, namaz veya kurban değildir. Taşı sudan çektiğimiz takdirde, yağmur durmaktadır. Halbuki taş sudan çekilirken ne bir dua yapılmakta, ne namaz kılınmakta, ne de kurban kesilmektedir. Nedense, taş sudan geri çekme motifi ilk şeklini kaybetmemiştir. Aksine, ilk basit şekli değişerek, oldukça mürekkep bir bünye, kazanmıştır. Şöyle ki:

Suya atılan taşlar bir tek olmayıp binlerle olduğu için herşeyden önce bu taşlardan su içinde bir tane dahi kalmaması, sonra çuvalın suyun dibinde kaybolmaması lâzımdır. Çünkü suda taş kaldığı müddetçe yağmur yağmağa devam

edecektir. Çuvalın suyun derinliklerine kayarak kaybolmasını önlemek için de, çuval bir urganla sahile çakılan kazığa bağlanır. Ayrıca, çuvalın su içine konduğu sahil kısmına, nöbetçi dikilir. Bu nöbetçi, fazla yağmur yağdığı zaman, su içindeki çuvalı dışarı çekmekle görevlidir.

Görülüyor ki dualı taşla yapılan yağmur törenlerinde esas problem taş ile suyu temas haline getirmektir. Bu törende dua olsa da olmasa da törenin sonucuna etki yapmayacaktır. O halde, kısaca şunu söyleyebiliriz ki, doğrudan doğruya taşla yapılan tatbikatlar, dualı taşla yapılan tatbikatlardan çok eskidir. Hele sade dua veya dinsel diğer hareketlerle yapılan tatbikatlar, diğer iki tip tatbikata nazaran daha gençtir. Çünkü din, ilk önce sihri prensiplere göre işleyen tatbikatlara nüfuz etmeye başlamıştır. Bu gibi tatbikatlarda dinsel unsurlar sihri sistemde malzeme olmaktan öteye gidememiştir. Daha sonra içinde dinsel kıymetlerden başka unsurların bulunmadığı tamamen dinsel olan tatbikat şekilleri meydana gelmiştir.

b) At kafatası ile ilgili tatbikatlar: Hazırlık safhasında da at kafatasına dua yazılmaktadır. Uygulama safhasında ise dua yazılan at kafatası suya atılmaktadır. Bu tatbikat şeklinde iki ana kısım vardır:

b¹) At kafatasına dua yazmak,

b²) Dualı başı suya atmak.

At kafatasına yazılan dualarla yağmur yağdırmak mümkün ise, o halde, neden ikinci bir işleme geçilerek at kafası suya atılmaktadır? Demek ki, at kafasına dua yazmak yeter değildir. Yani, bu tatbikatta gördüğümüz tek dinsel şekil olan dua, yağmuru yalnız başına yağdıracak kudrette değildir. Bir yardımcıya ihtiyacı vardır. Bu yardımcı da su'dur. Tıpkı taş'ta olduğu gibi. Bu arada diğer enteresan bir noktaya dokunmamız gereklidir. Biraz önce taşın üzerine okunup üflendiğini görmüştük. Üzerinde durmakta olduğumuz örnekte taşın yerine at kafatası, nefesle yapılan duanın yerine ise yazı ile yapılan dua geçmiştir. Her iki tatbikat şeklinde de durum aşağı yukarı aynıdır. Değişiklik kullanılan malzemededir. Taşın yerini at başı almıştır. Bu değişiklik ne gibi farklı sonuç sağlamıştır? Fakat, bundan önce şu soruya cevap vermemiz lâzımdır. *Acaba neden at kafatasına dua yazılmaktadır? Dua ile at kafatası arasında ne gibi bir ilişki vardır?* Taş örneğinde olduğu gibi at kafası ile dua arasında hiçbir ilişkinin olmaması zaruridir. *Dua gibi dinsel bir şeyin at kafası gibi bir iskelet parçasından istifade ederek sonuç sağlayacağını düşünmek akıl ve mantığın alamıyacağı deli saçması olur.* Eğer dua ile yağmur yağdırılmak isteniyorsa, Ulu Tanrıya yine dua ile hitaptan başka yol yoktur. At kafatasının aracılığı lüzumsuzdur. Fakat, elimizde bir realite vardır: Anadolunun birçok yerlerinde at kafasına dua yazılmaktadır. O halde, burada başka bir hususun olması lâzımdır. Bu da, duanın çok ötesinde bulunan birşey olmalıdır. Bunu araştırmak üzere incelememize devam edelim. Dua, işe yaramadığına göre at kafası ile su teması üzerinde duralım. *At kafası ile suyun teması nasıl oluyor da yağmuryağmasını sağlayabiliyor?* Bu konuda, taş bahsinde olduğu gibi, kat'i bir şekilde konuşamayacağız. At kafası at'ın bir parçasıdır. At kafasını suya komakla, at iskeletinin diğer kısımları da ıslatılmış olmaktadır. Bu iskeletlerin ıslatılmalarının

yağmurla ne ilgisi vardır? *Acaba, at Türk cemiyetlerinde yağmurla münasebeti olan mukaddes bir varlık mı idi? Veya yağmur yağdırma törenlerinde at'ın kurban ediliyordu?* Bu takdirde, at kafasını suya atma işlemi derhal mâna kazanır. Fakat, bu hususta kat'i hiçbir bilginimiz olmadığı için, konu üzerinde bir anlık duruş yaptıktan sonra yine ilk hareket noktamıza döneceğiz. At kafatasının su ile ilgisi ne olabilir? Pek inandırıcı olmamakla beraber şu şekilde bir muhakeme tarzı yürüteceğiz:

At kafatası ıslatılmakla ata ait iskeletin geri kalan kısımları -sihrin temas prensibine göre- ıslanmaktadır. Böylece, at'la ilgili bütün iskeletlerde ıslanmış olmaktadır. Bu iskeletlerin ıslanmasıyla, at iskeletlerinin içinde bulunduğu topraklar da ıslanmış olacaktır.

Bu görüşümüzü destekliyecek, genel anlamda, bir de delile sahip bulunmaktayız. Bu delil şudur:

Dünyanın çeşitli kısımlarında yağmur yağmasını sağlamak amacıyla -tıpkı Anadolu'da olduğu- iskeletler türlü şekillerde su ile temasa getirilmektedirler¹⁸.

Görüşümüzün bir de zayıf noktası vardır ki o da şudur :

Türkiye yağmur törenlerinde su ile temas haline getirilen iskelet parçaları değişik niteliktedir. Bunlar, iskeletin aşağıdaki kısımlarından müteşekkildir:

At kafatası,

Koyun kafatası,

Köpek kafatası,

İnsan kafatası

İnsan iskelet parçaları.

Yukarda da görüldüğü üzere, üç çeşit hayvan kafatası, tatbikatlara girmektedir. Neden diğer hayvan kafalarına yağmur dualarında rastlanmamaktadır. Sonra, *tatbikatlarda neden hayvan iskeletlerinin yalnız kafa kısımları kullanıldığı halde diğer kısımları herhangi bir işleme tâbi tutulmamaktadır?* Bu hususta, tek istisnayı insan iskeleti meydana getirmektedir. Demek oluyor ki, bu hayvan kafalarının ayrı bir özellikleri vardır. Daha doğrusu bu kafalar, mukaddes bir hüviyet taşımaktadır.

Tatbikatın izahı nasıl olursa olsun, esas mesele at kafasına dua yazılması değil, at kafatasının su ile temasa gelmesi halidir. Ancak bu takdirde yağmur yağabilmektedir. Şu halde, burada dinsel olmayan bir izah şekli ileri sürülebilir. Bizim ihtiyat kaydıyla ileri sürdüğümüz görüş, sihrin temas prensibine dayanmaktadır.

Diğer taraftan fazla yağın yağmuru durdurmanın bir diğer çaresinin de, atılan at kafasının sudan çıkarılması olduğu görülmektedir. Bu son durum ise, hakiki izahı ne olursa olsun yağmur yağdırma kuvvetinin at başı ile suyun temasa gelişinde olduğunu açık bir şekilde izah etmektedir.

18 FRAZER, s. 70.

c) Köpek kafatası ile ilgili tatbikatlar: At kafasıyla ilgili olarak söylenen hususlar, aynen burası içinde yürürlüktedir. Yalnız, bu tatbikatta fazla yağın yağmur dolayısıyla köpek başının geri çekildiğine dair herhangi bir işarete rast gelmemekteyiz.

d) Koyun kafatasıyla ilgili tatbikatlar: At kafatası için söylenenler bu tatbikat şekli için geçerlidir.

e) İnsan kafatası ve iskeletleri ile ilgili tatbikatlar: İnsan kafatası veya kemikleri suya atıldıkları zaman, hayvan kafataslarında olduğu gibi, dua yazma kabilinden herhangi bir dinsel işleme tabi tutulmamaktadırlar. Bu kemikler doğrudan doğruya suya atılmaktadır. *Acaba, neden insan iskeleti ile ilgili tatbikatlara dua yazma şekli girmemiştir?* Daha doğrusu, insan iskelet parçalarına İslâmiyet etki yapmamıştır? Bunun muhakkak bir sebebi vardır. Fakat, biz bu meseleye herhangi bir ışık tutacak durumda değiliz. Bununla beraber ufak bir noktaya da parmak basmadan geçemeyeceğiz. O nokta şudur:

Suya atılan insan kemikleri, üç kısma ayrılmaktadır:

e¹) **Şehit kemikleri.**

e²) **Gâvur kafatası,**

e³) **İnsan kemikleri gibi.**

Acaba, halk tarafından tatbiki bir şekilde yapılmakta olan bu tasnif, dinsel bir etkinin sonucu olamaz mı?

İnsan kemikleri ile su teması sonunda yağmur yağabilmektedir. Burada, at kafatası dolayısıyla yaptığımız açıklamanın bir özetini vereceğiz:

Islanan iskelet parçaları dolayısı ile insan iskeletine ait diğer bütün parçalar da sihrin temas prensibine göre ıslanmaktadır. Bu durumun meydana gelebilmesi ise yağmurun yağması, toprağın ıslanması, ıslaklığın iskelete geçmesi ve nihayet iskelet parçalarının ıslanması şeklinde olur. *Demek ki, sihrin temas prensibi uyarınca ıslanan iskelet parçası dolayısıyla diğer iskelet parçalarının ıslanması için toprağın ıslanması şarttır.*

Fazla yağış olduğu zaman yağmuru durdurmak amacı ile suya atılmış olan insan kafatası tekrar sudan çıkarılmaktadır. Bu son örnek de, görüşümüzü kuvvetlendirmekte ve yağmur yağması için su ile insan iskeletine ait bir parçanın temasta bulunmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

f) Kabir tahtası ile ilgili tatbikatlar: Kuraklık olduğu zaman bazı yerlerde yağmurun yağmasını sağlamak amacıyla, suya kabir tahtası atılmaktadır. Bu örneğin çok yakın benzerine, hazırlık devresinde rastlamıştık. Orada, suya tabut atılmakta idi. Burada ise, kabir tahtası atılıyor. Her ikisi de ölüye ait olan nesnelere. Aslına bakılacak olursa, hayvan kafatasları ile insan iskelet parçaları da ölüye aittirler. Demek oluyor ki, adı geçen tatbikatlarda, iskelet parçaları veya ölü ile teması olan eşyalar rol oynamaktadır. Kemiklerdeki özellikler,

temas halinde buldukları bu tahta parçalarına geçmiş bulunmaktadır. Bu sebeple kemikler hususunda söylenen bütün sözler, kabir tahtası için de geçerlidir.

h) Asma çubuğu ile ilgili tatbikatlar: Asma çubuğunun, yağmur duası töreni için hazırlandığını, daha hazırlık devresinde görmüştük. Orada asma çubuğu okutulmakta idi. Tatbikat safhasında dua ve okumalara devam edilmekte ve neticede çubuk su içine konmaktadır. Burada, asma-dua şekli mi, yoksa asma-su şekli mi eskidir? Bunlardan hangisi yağmur yağdırıcı bir özelliğe sahiptir? Bu ve buna benzer soruları daha önceki konularda dikkatle incelemiştik. Burada da sonuç değişmemektedir. *Mesele, asma çubuğu ile suyun temasa gelmesindedir.* Asma bir bitkidir. Bu bitki yağmur duası törenlerine iştirak etmektedir. Bu durumu ile asma bütün bitkileri temsil eden bir özellik kazanmaktadır. Asma da her bitki gibi suya şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Su, onun hayatıdır. Su ile yeşerir, ve gelişir. Bir asma dalı suya konmakla geri kalan asmalar da suyla temasa gelmiş olmaktadırlar. Bu ise, yağmur yağışı şeklinde vukubulacaktır. *Burada sihrin temas prensibi geçerlidir.*

h) Oklava ile ilgili tatbikatlar: **Oklava**, yufka açmağa yarıyan bir araçtır. Yufka, undan dolayısu ile buğdaydan yapılmaktadır. Oklava, hamur ile daimi temasından ötürü, hamurun, netice olarak buğdayın özelliklerine de sahip olmaktadır. *Oklava ile suyun temasa gelmesi demek, buğday ile suyun temasa gelmesi demektir. Sihrin temas prensibine göre işleyen bu olay sonunda ise yağmur yağacaktır.*

i) Çörten (su oluğu) ile ilgili tatbikatlar: **Çörten** esasında su ile her zaman temasta bulunan bir araçtır. Ama, kuraklık çörten ile suyun temasına mani olmuş bulunmaktadır. Suya atılmak suretiyle çörten, tekrar su ile temasa getirilmektedir. Böylece, çörtenden yine sular akacaktır. Bunun için de yağmurun yağması şarttır. *Demek oluyor ki, çörtenin suya atılması ile yağmur yağışının nazari bir taklidi yapılmak istenmektedir. Bu taklit işlemi ise, sihrin taklit prensibine göre yağmuru sağlamaktadır.*

Yutardaki örneklerin hepsi, suyla temas yoluyla yapılmakta olan yağmur yağdırma törenlerinin esasını teşkil eden halk inançlarının, sihrin temas ve taklit prensiplerinin bir eseri olduğunu, açık bir şekilde, göstermektedir. Tatbikatlarda görülen dinsel potifler, psikolojik etkilerin dışında, herhangi bir oluşa sahip değildir.

1.3) *El hareketleri ile ilgili tatbikatlar* : Bu tatbikatlar iki kısımda teşekkül etmektedir.

a) **Hareket** kısmı,

b) **Sözlü** kısım.

a) Hareket kısmı: Bu hareketler, dururken yapılmaktadır. Hazırlık kısmında, bu hareketlerin, yürüyüş halinde yapıldığını görmüştük. Hareketlerin esası şudur:

El ve kollar omuz hizasını aşmamak üzere ileri uzatılır. Bu sırada dua kısmında yapılanın aksine, avuç içleri yere doğru çevrilir. Parmakların, duadaki

gibi birbirinden ayrı ve gergin olmaları şarttır. Bu durumdaki eller, şekilleri bozulmaksızın, mütemadi olarak yukardan aşağıya doğru sallanır.

Adetâ yeknesak bir durum arzeden bu el şekil ve hareketlerinin anlamı nedir? Halk, bu hareketleri yapmakla ne demek istemektedir. Biraz dikkatle bu hareketlerin üzerine eğilecek olursa, burada yağmur yağışının basit bir şekilde taklit edildiğini görürüz. *Parmaklar yağmur tanelerini, el hareketleri de yağışı canlandırmaktadır.*

Demek oluyor ki, el hareketlerinin amacı yağmur yağışını taklit etmekten başka birşey değildir. Bu durum karşısında akla, sihrin taklit prensibi gelmektedir. Bu prensibe göre, bir olayı meydana getirmek için, bu olayın -şu veya bu şekilde- basit bir taklidi yapılmaktadır. Bu örneğimizde de yağmurun taklidi yapılmak suretiyle, yağmur yağması sağlanmak istenmektedir.

b) Sözcükler: Yukarıda arzedilen majik hareketler yapıp hoca dua okurken halk ve çocuklar gerekli yerlerde:

— *Aminnn . . .* diye bağırlar. *Demek oluyor ki, majik hareketlerle birlikte dinsel motifler de tatbik edilmektedir.*

Yağmurun yağması için lüzumlu şartlar mevcutken ve bu şartlar tek başlarına arzulan sonuca sağlayacakken neden dinsel motiflere ihtiyaç görülmüş ve neden bu motifler, tatbikatların bünyesine alınmıştır? Bu soruya karşı, ileri sürülecek mazeret yoktur. Bundan başka, dinsel bir işlem nasıl oluyor da, sihirselsel bir işlemin faalliyetinden istifade edebiliyor? Hakiki dinsel ölçüler bakımından, buna lüzum yoktur. Ayrıca hoca, müftü gibi din adamlarının bu tatbikatlarda yer alışları da anlaşılamiyacak bir husustur.

Meselenin neresinden bakarsak bakalım dinsel sözlerin, bu tatbikatlardaki yerini mantiki ölçülere göre izah etmemize imkân yoktur. Fakat, biz bu fiili sonucu değerlendirebiliriz. Şöyle ki:

El hareketleriyle yapılan tatbikatlar, İslâmlık öncesi devreye aittir. İslâmlığın benimsenmesinden sonra din, diğer sosyal ve kültürel sahalara olduğu gibi, Türk folkloruna da nüfuz etmeğe başlamıştır. Bu nüfuz asla folklor olaylarının işleyiş mekanizmasını yıkacak şekilde olmamıştır. Nitekim, örneğimizde görüldüğü üzere, el hareketleri var olmakta devam edegelmiştir. Ama, bu hareketlerin yanında ve onlarla beraber, dua şekilleri de görülmeğe başlamıştır. Böylece iki ayrı kökten gelen iki ayrı sosyal ürün, bir araya gelerek, dış görünüşleri bakımından bir bütün meydana getirmişlerdir. Din adamları ve hocalar bu tatbikatlara iştirak ettirilmek suretiyle, bunlara dinsel bir kimlik verilmek istenmiştir. Halbuki, dinin böyle acaip bir yapı içinde vazife görmesine lüzum yoktu. Hoca ve halk Tanrı'ya dua etmek suretiyle kendilerine yağmur vermesini büyük kudretten rica edebilirlerdi. Bu takdirde din, sihri bir sistemin içinde vazife gören bir unsur haline düşmezdi. Öte yandan dinin -yağmurun el hareketleri ile yağdırılmıyacağı bilindiğinden- bu şekil sihri tatbikatları ortadan kaldırması gerekirdi. Nitekim, dünya tarihi, bu kabil sayısız kanlı olaylarla doludur: Putların yıkılması, insanların türlü işkencelerle

öldürülmeleri gibi . . . *Ama, folklor alanında dinin hareket tarzı, tamamen zıt anlamda olmuştur. Dinin, dinsel olmayan hususları yoketmesi gerekirken, onlarla ortaklık yaptığını görmekteyiz. Bu suretle, belki de, normal evrimleri sonunda, bugün daha başka bir şekil alacak veya tamamen yok olacak olayları, adetâ eski tazelikleri içinde görmekteyiz. Meselâ ; taşların, koyun kafataslarının suya atılmaları ve el hareketleri gibi....* Tabii bu sonucu bütün folklor alanları için geçerli kabul etmemek gerekir. *Din-sihir mücadelesinin, şüphesiz müsbet ve menfi neticeleri olmuştur. Bu örnek bize, bir pratikteki din örtüsü kaldırıldığı takdirde, geriye o pratiğin esasını meydana getiren sihri bir mekanizmanın, mevcut olduğunu göstermektedir. Bu sihri mekanizma ise, taklit prensibi uyarınca işlemektedir.*

1 .4) *Havaya birşey atma ile ilgili tatbikatlar :* Bu hususla ilgili bir tek örnek tesbit etmiş bulunuyoruz. Burada, yerden alınan taş havaya atılmaktadır. Halk, taşın havaya atılması ile yağmur yağacağına inanmaktadır. *Acaba, havaya taş atmakla yağmur arasında nasıl bir ilişki vardır? Taş havaya atılınca nasıl oluyor da yağmur yağabiliyor? İlk bakışta bu iki olay arasında bağlantı kurmak mümkün görülmemektedir. Mantık, havaya taşın atılmasıyla yağmur arasında, bir münasebet kuramamaktadır. Fakat, sihri olaylar üzerinde çalışanlar, bu gibi halleri değerlendirebilmekte pek müşkülâta uğramazlar. Onlara göre, bu hareket ile yağmur arasında bir ilişki olması gerekir. Tıpkı, el hareketlerinde olduğu gibi. El hareketleriyle yağmur yağışı canlandırılmakta idi. Taşın havaya atılmasında da durum farklı değildir. Hedef, yağmur yağmasını temin etmek olduğuna göre, burada da yağmur ile ilgili bir taklit olayı meydana getirilmiş olması mümkündür. Gerçekten, taşın havaya çıkışı ve inişi yağmur yağışını pek güzel canlandırmaktadır. O halde burada bir taklit işlemi vardır.*

Üzerinde çalışmakta olduğumuz pratikte taşın 7 defa havaya atılması ve bu taşı atan kimsenin saf bir şahıs olması gibi hususların tatbikatın esasları ile hiçbir ilişkisi yoktur. Yalnız, tatbikatı zor işler bir hale sokmak suretiyle, ona değer kazandırmaktadır.

T .5) *Ters giyme-ters hareket yapma ile ilgili tatbikatlar :* Hazırlık kısmında rastladığımız bu tip törenlere dair açıklamalar yaptığımız gibi, bu hususta bir de görüş ileri sürmüştük. Orada demiştik ki: Elbiseler ters çevrilmekle kuraklığın ters çevrilmesi yani yağmurun yağması sağlamak istenmektedir. *Böylece, ters çevirme ile ilgili bir taklit yapılmaktadır.*

1 .6) *Gürültü yapma ile ilgili tatbikatlar :* Bunlar çocuklara, hayvanlara ve halka çeşitli şekillerde gürültü yaptırılmak suretiyle sağlanmaktadır. Gürültü ne kadar fazla olursa tatbikat o kadar makbul sayılır. Bu sebeple, yağmur duasına mümkün olduğu kadar kalabalık guruplarla çıkılır. Gürültü, şüphesiz, gök gürültüsünü canlandırmak amacıyla yapılmaktadır. Böylelikle yağmur nasıl gök gürültüsünü müteakip meydana geliyorsa, gök gürültüsünü taklit eden seslerden sonra da yağmurun yağacağına da inanılmaktadır. *O halde, bu tatbikat, sihrin taklit prensibine göre işlemektedir.*

1 .7) *Hayvanları öldürme yolu ile yapılan tatbikatlar :* Bu tatbikatlar üç şekilde olmaktadır.

- a) Kurban kesme yolu ile,
- b) Ateşte yakma yolu ile,,
- c) Hayvan asma yolu ile.
- a) Kurban Kesme Yolu İle:

Bu nusustaki görüşümüzü daha önce anlatmıştık.

- b) Ateşte yakma yolu ile:

Yağmur hualarıyla ilgili olarak yalnız bir tek hayvanın yakıldığını görmekteyiz. O da **yılan**'dir. Demek oluyor ki halk, yılan ile yağmur arasında bir ilişki bulmaktadır. Bu ilişki yağmurun yağmaması yönünde tecelli etmektedir. Yılan yakılmakla yağmurun yağmasına mani olan engel ortadan kaldırılmış olmaktadır. Burada yakma işlemi dolayısıyla yapılan oir taklit vardır. *Bu şekil taklitlere bilim dilinde taklidi sihir adı verilmektedir.*

Dış Türk'lerdeki yağmur yağdırma törenlerinin yalnız birinde yılanla rastlamış bulunuyoruz:

Hemmer'in istifade ederek bildirdiği Mehmet Bin Mansur'un eserinde Sultan Mehmet Harzem Şahın çadırında yazın ihtiyar bir adam bu taşı (Yad) kullanırmış. Su dolu bir tas alarak çadırın ortasına koymuş. Sağına soluna iki boru dikmiş. Bir üçüncüsünü de yüksekte dikmiş. Yağmur taşı renginde bir yılan bu borudan aşağıya sarkıyormuş. Yılanın başı ile tastaki suyun arasında mesafe varmış¹⁹.

Her ne kadar, bu örnekte yılan yakılmıyorsa da, yağmur dualarında yılanın ne kadar önemli bir mevkii olduğu anlaşılmalıdır. Örnekte pek alâ tesbit edileceği üzere yılan, taş ve sudan uzakta tutulmaktadır.

Yılan motifine yalnız Türk topluluklarında yapılan yağmur dualarında değil diğer toplulukların yağmur yağdırma tatbikatlarında da rastlamaktayız:

Kuzey Avustralya'da yaşayan Anula Tiribü'sünde, şu şekilde yağmur töreni yapılmaktadır :

"... Totemi kuş olan bir şahıs herhangi bir su birikintisi yardımı ile yağmur yağdırabilir. Bu adam bir yılan yakalar, yılanı canlı olarak su birikintisinin altına daldırır. Yılanı orada bir müddet tutuktan sonra dışarı çıkarır ve hayvanı öldürür. Yılanın ölüsünü suyun akıntısı istikametine doğru koyar. Bundan sonra ot saplarından eleğimsemayı canlandıran bir kemer hazırlar. Bu kemeri yılanın üstüne koyar ve şarkı söylemeye başlar"²⁰.

- c) Hayvan asma yolu ile:

Bu tatbikat şeklinde yalnız aşağıdaki hayvanların asıldıklarını tespit etmiş bulunmaktayız: **Su ve kara kaplumbağaları ile akrepler...** Halk yılanlarda olduğu gibi, bu hayvanlarda da yağmuru önleyici bir özellik bulmuştur. Bu özellik, bu hayvanlar yaşadıkça devam edeceğinden hayvanlar -asma yolu ile-

19 KÖPRÜLÜZADE, 9.

20 FRAZER, s. 7.

öldürülmektedir. Böylece, yağmur yağmasını önleyen kuvvet ortayan kalkacağından yağmur yağabilmektedir.

1.8) *Ziyafet ile ilgili tatbikatlar* : Bu çeşit tatbikatlardan birine, yağmur dualarının hazırlık kısmında rastlanmıştık. Orada, bu tatbikatın bir bozulma sonucunda görüldüğünü kaydetmiştik. Burada da durum aynıdır. Tamamen bozulmuş bir tatbikat şekliyle karşı karşıyayız Yeme içme ile ilgili törenlerin yeri yağmur dualarının üçüncü safhası olara ziyafet-bitiş kısmıdır.

3) *Ziyafet-Bitiş Safhası* : Genel olarak, içme yeme ile ilgilidir. Halkın muhtelif sebeplerle yapmakta olduğu çeşitli törenler, genel olarak ziyafetlerle sona ermektedir. Bu ziyafetlerde halk aynı zamanda dans edip eğlenmektedir.

Türkiye Yağmur törenleri de bu genel kaidenin dışında kalmamıştır. Halk, uygulama safhasından sonra bir araya gelerek beraberce yiyip içmekte ve eğlenmektedir.

II . Çocuk yağmur duaları :

Çeşitli isim ve şekillerde yapılmakta olan çocuk yağmur dualarının, iki ana kısımdan meydana geldiğini görmüş bulunuyoruz.

1 . *Hareket kısmı,*

2 . *Sözlü kısım.*

1 . *Hareket kısmı* : Buradaki hareketleri dört kısımda toplamak mümkündür:

- a) Yapma bebeklerle ilgili olanlar,
- b) Çocuklarla ilgili olanlar,
- c) Hayvanlarla ilgili olanlar,
- d) Bitkilerle ilgili olanlar,

a) *Yapma Bebeklerle İlgili Olanlar*: *Bu hareketlerin esasını, çeşitli şekillerde yapılan yapma bebeklerinin üzerine su dökmek işlemei meydana getirmektedir.*

Prof. Dr. A.CAFEROĞLU ile A.İNAN, *bu yapma bebekleri, Türklerin güneş tanrısını, ilâhları, kız ruhlarını temsil etmek üzere yapmış oldukları kuklalara bağlamaktadır*²¹. Bu pek muhtemeldir. Fakat, biz, bu hususta daha başka türlü düşünmekteyiz. *Kanımızca, bu kuklalar, Tanrısız herhangi bir kudreti ifade etmeyip insanı temsil etmek üzere yapılmışlardır.* Tıpkı birçok sebeplerle insanın yerini almak üzere yapılan tahta, toprak v.s. statüetler gibi. Bu gibi statüet'ler temsil ettikleri insan veya insanların kurban edilmelerini, öldürülmelerini, diri diri toprağa gömülmesini önlemek amacıyla hazırlanmışlardır. Türkiye yağmur törenlerindeki yapma bebekler de, çocukların ıslanmamalarını temin etmek üzere yapılmış olup, törenlerde çocukların yerini tutmaktadır. Nitekim, yalnız Türkiye'de değil yurt dışındaki memleketlerde de yağmur sağlamak gayesiyle insanlar, çeşitli şekilde, ıslatılmaktadır²². Zamanın anlayışına uymayan insanı su ile ıslatma motifi, yavaş

21 İNAN, s. 43; CAFEROĞLU, s. 147-149.

22 FRAZER, s. 69-70.

yavaş kaybolmağa başlamış olup, bu motifin yerini, kuklaların ıslatılması almıştır. Bu duruma rağmen, Türkiye yağmur törenlerinde gerek çocukların, gerek erginlerin ıslatıldığı örnekler vardır. Bu deliller görüşümüzü desteklemektedir.

İnsanların ve bilhassa çocukların üzerlerine su serpilmesi basit bir yağmur yağma şeklinin, taklidinden başka birşey değildir. Yapma bebekler için de durum aynıdır. Onların üzerine dökülen sularla yağmur yağışı canlandırılmak istenmektedir. *Görülüyor ki burada sihrin tahlit prensibi ile karşı karşıyayız.* Bu prensibe göre, bir olayı meydana getirmek için nasıl onun -şu veya bu şekilde- taklidi yapılıyorsa, yapma bebeğin ıslatılması da aynı düşüncenin eseridir. Bu taklit sonunda da yağmur yağacaktır.

b) Çocuklarla ilgili olanlar: Bunlar hakkında yukarda yeter açıklama yapmış bulunuyoruz. Zamanla bu çeşit törenler kaybolacak yerlerini kuklalardan ibaret törenler alacaktır.

c) Hayvanlarla ilgili olanlar: Bu çeşit tatbikatlarda hayvan olarak yalnız **kurbağa**'ya rastlamaktayız. Kurbağa su ile çok yakınlığı olan bir hayvandır. İşte bu hayvan üzerine su dökülmekle yağmur yağışının ufak bir ölçüde taklidi yapılmak istenmektedir. *Burada da sihrin taklit prensibi işlemektedir.*

d) Bitkilerle ilgili olanlar: Bu tatbikatlarda bitkilerden iki türlü istifade edilmektedir:

d¹) Bitkilerle vücudu örtme,

d²) Yapma bebek yerine bitki kullanma.

d¹) Bitkilerle vücudu örtme: Bu törenlerde bitkilerin önemli görevi olmadığını sanıyoruz. Burada esas problem, çocuğun su ile temasa gelmesidir. Bitki, çocuğun vücudunu örtmeye yarıyan bir araçtan başka birşey değildir.

Çocuğun üzerine su dökülmekle yağmur yağışı canlandırılmaktadır. *Burada da sihrin taklit prensibi işlemektedir.*

d²) Yapma bebek yerine bitki kullanmak: Bu örnekte yapma bebeğin yerini, **kabalak otu** almış bulunmaktadır. *Burada, kuklanın bitkiye çevrildiğini görmekteyiz.* Kabalak otuna su dökülmekle kukla ıslanmış olmaktadır. *Demek oluyor ki burada da sihrin taklit olayı yürürlüktedir.*

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: *Çocuk yağmur dualarının esasını sihrin taklit prensibi meydana getirmektedir.*

2. Sözlü kısım : Çocuklar, ellerinde yapma bebek'lerle kapı kapı, sokak sokak dolaştıkları sırada hep bir ağızdan, belirli bir ahenkle, şarkı söylemektedirler. Ve:

— *Allahım, bol yağmur ver Ekinler bereketli olsun, arabaların tekerleri çamur içinde kalsın, kara tavuk çok yumurtlasın, tekneler hamurla dolsun, bolluk olsun. . . . v.s.* diyecekleri yerde bu isteklerini söyleniş şekli belli olan kafiyeli mısralardan meydana gelen söz yığınları halinde kıymetlendirmektedirler. Böylece, dua şiir haline, şiir de şarkı haline gelmiş bulunmaktadır.

Bu şarkıların hepsin **Allah** kelimesi olup Ulu Kudrete yalvarış esas temayı teşkil etmektedir. Dilekler her şarkıda belirtilmektedir: Seller, uzun ömürlü öküzler, tekne tekne hamur gibi... Şu halde, bir daha tekrar ediyoruz, sözlü kısım yağmur yağması için Allah'a yalvarmadan başka birşey değildir. Tamamen dinsel niteliktedir.

Fakat, bu dinsel nitelikte olan ahenkli söz yığınları asla tek başlarına yapılmamaktadır. Bu sözler söylenirken, evlerden yapma bebeklerin, çocukların, bitkilerin veya kurbağaların üzerine sular dökülmektedir. Halbuki, bütün bu hareketlerin sihrin taklit prensibine uygun bir şekilde yapıldıklarını görmüştük. O halde dinsel nitelikte olan ahenkli sözler, sihirselsel nitelikte olan hareketlerle bir arada vazife görmektedir. Bu ise, dinsel kaidelere sığmayan birşeydir.

Esasında sözlü formüller olsa da olmasa da sihirselsel hareketler netice sağlıklı olacaktır. Sözlü ve şarkılı formüller yağmurun yağmasını sağlama bakımından önemli değildir. Şu halde, bu şarkıların yağmur yağdırma törenlerindeki yerleri nedir? Cevap gayet basittir:

Folklor ürünlerinde hareketler ekseriya sözlerle birlikte yapılmaktadır. Bu sözler, hareketlerin niteliklerini açıkladıkları gibi, onları zaman zaman kuvvetlendirmektedir. Yağmur dualarında da durum bundan başka değildir. Bu ahenkli sözler, topluluk halinde yapılan yağmur yağdırma hareketlerine, kıymet vermektedir.

Diğer taraftan, **Allah** kelimesi, bu ahenkli sözlerin arasına son zamanlarda girmiştir. Çünkü sihirli hareketlere, daima, sihirli sözler refakat etmektedir. Çok eski bir maziye dayanması icap eden sihirli hareketler, ya çok nadir olarak- sözlü formüllerden mahrumdur, ya da -umumiyetle olduğu gibi- sihirselsel sözlerle beraber işlemektedir. Bu durumu, Türkiye dışındaki Türklerle ilgili, **bir çocuk güneş çağırma şarkısı** pek güzel ifade etmektedir. Örnek aşağıdadır:

Kodu - Kodu ! Hay kodu

Kadıya selâm verdi mi?

Kodu bundan ötende

Gırmızı gün gördün mü?

Kodu palça patmışa

Parmakladım götürdüm

Gızıl kaya dibinden

Bir kırmızı gün götürdüm

Kara touk ganadı

Kim vurdu kim sanadı

Göyceliğe gitmiştim

*İt baldırımı daladı*²³.

Prof.Dr.A.CAFEROĞLU tarafından Türkiye çocuk yağmur duaları ile paralelliği ileri sürülen Azerbaycan **çocuk gün açtırma şarkısının**'da Allah

adına rastlanmamaktadır. Bu şarkı İslâmi devirlere aittir. Ama şarkıya henüz Allah motifi girmemiştir. *Azərbaycan güneş açırma duasının esas bakımından, Anadolu 5ocuk dualarında söylenen ahenkli sözlerden hiçbir farkı yoktur. İkisi de yalvarıştan ibarettir. Biri Allaha yalvarırken, diğeri Kodu'ya yalvarmaktadır.* Kodu ise güneş veya bir ruhtur. Demek oluyor ki Azərbaycan da din bu çocuk şarkısı üzerine yeteri kadar etki yapmadığı halde Anadolu'da etki büyük ölçüde olmuştur. Buna rağmen Anadolu'da Kodu'dan gelmesi mümkün olan dode, göde veya dodu kelimeleri Allah kelimesi ile beraber yaşamakta devam edegelmiştir. Bir örnek:

Gode göl olsun,

Evin önü sel olsun,

Arpa buğday çok olsun,

Gökten rahmet yerden bereket,

Bir deyim un, bir deyim un

1861 yılında, W. RADLOFF tarafından tesbit edilmiş olan, Türklere ait, havanın açılması ile ilgili, diğer bir avsun:

I

Kayrahan! Kayrahan!

Alas, alas, alas,

Alakança açık per

Temençe teşik ver

II

Utku kişi ürönimin

Urlu algış kazılı

Alu Tobi kıygırgan

Ongostoy kuldura kıygırgan

Tengerening kindiyi yerde

III

Terding kindiği tengerede!

Paştığaş taydı aydıp yadım

Tengerening yolun aç!

Alakança açık per

Temenece teşik per

IV

Piyik tutudng kini bile öt

Abakanıng paşı bile öt

Kayrahan ! Kayrahan !²⁴

Türkiye Türkçesine çevrilmiş şekli:

I

*Kayrahan ! Kayrahan!
Alas, alas, alas,
Avuç içi kadar açık ver,
Çuvaldız kadar deşik ver.*

II

*Asil kişinin torunuyum,
Sedir ağacının köküyüm,
Abutobidiye çağırdım,
Ongostay kaldırak diye sağırdım,
Tanrının {gögün) gömbeği yerde.*

III

*Terin göbeği gökte
Paştagas dayımı çağırıyorum
Gögün yolunu aç!
Avuç içi kadar açık ver !
Çuvaldız kadar deşik ver !*

IV

*Yüksek dağın arkasından geç !
Abakal bağının başından geç!
Büyük hakan ! Büyük hakan!²⁵*

Sırbistan'da çocuklar tarafından yapılan **Dodola** isimli yağmur duası sırasında söylenen şarkı :

*Biz kasabayı dolaşıyoruz,
Gökte bulutlar hareket ediyor,
Biz hızlı gidiyoruz,
Bulutlar hızlı gidiyor,
Bulutlar üzerimize geldiler,
Buğday ve bağları ıslattılar²⁶.*

Bu örnekler, çeşitli topluluklardaki çocuk yağmur törenlerinde, şarkıların mevcut olduğunu ve bunların bazılarında Allahın kendisine yalvarılan bir kudret olarak bulunmadığını göstermektedir.

Kısaca, Türkiye yağmur dualarındaki şarkılar, bugün her ne kadar dinsel bir bünyeye sahip görünüyorsa da bu şekil İslâmiyet devrinin eseridir.

Çocuk yağmur dualarında görülen diğer bir özellik de, tören sırasında toplanan yiyecek maddeleriyle tören sonunda yemekler yapılıp yenmesidir.

25 İNAN, s. 164.

26 FRAZER, s. 70.

Çocuk yağmur duaları ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz:

Bu törenler, sihrin taklit prensiplerine uygun bir şekilde cereyan etmektedir.

Sonuç :

Türkiye yağmur törenlerinin esasını, sihri prensiplere göre yapılan hareketler, meydana getirmektedir.

Yağmur törenlerinde rastlanılan dinsel unsurlar, sonradan buralara nüfuz etmiştir. Böylece, bir din-sihir mücadelesi başlamıştır. Neticede, din-bugün için- sihri mekanizmayı bozamamış olup, orada, adetâ sihirselsel bir unsur gibi vazife görmektedir.

K I S A L T M A L A R

BAŞ	—	Başpınar.
ÇOR	—	Çorumlu.
DTCFD	—	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
EFD	—	Edebiyat Fakültesi Dergisi.
GÖR	—	Görüşler.
HBH	—	Halk Bilgisi Haberleri.
TAN	—	Tanpınar
TFA	—	Türk Folklor Araştırmaları,
THASDD	—	Türk Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi.
TÜR	—	Türklük.
ÜLK	—	Ülkü.
ÜN	—	Ün.